

21-01-049

Svensk skolepolitikk — enda en gang

For Aftenposten av professor Eiliv Skard

Hva foregår innen svensk skolepolitikk, og hva slags skole er det man planlegger på den annen side av Kjølen? Dette spørsmål, som har betydelig interesse for vårt eget land, prøvde undertegnede å besvare i en kronikk i Aftenposten 28. mars (Hvorhen går skolen?). Det synes klart at de forslag som er fremsatt i den svenske «gymnasieutredning», på mange punkter betyr et brudd med bærende tradisjoner i svensk skole- og kulturliv; tydelig trer dette i dagen ved drøftelsen av fagene kristendoms-kunnskap, historie og filosofi.

I Aftenpostens morgennummer 4. april leser vi et intervju med en representant for Sveriges skoløverstyre, redaktør Sverkman, som søker å avsvække de innvendinger som er reist mot forslagene i gymnasieutredningen. Man sitter igjen med det inntrykk at kritikken har lite å fare med.

Men da blir det nødvendig å minne om visse kjensgjerninger. Hva kristendomsfaget angår, nevner redaktør Sverkman at fagets timetall foreslås redusert, at det meste av kirkehistorien er tatt bort fra pensum og at faget får et annet navn, religionskunnskap, idet det skal omfatte «all verdens religioner». Disse opplysninger er ufullstendige. For det første er reduksjonen av timetallet drastisk. Mens

tidligere det store flertall av elevene i gymnasiet (visstnok ca. 80 pst.) hadde kristendoms-kunnskap som fag, ialt 5 ukentlige timer, går det nye forslag ut på følgende: En stor del (omtrent halvparten) av elevene får ingen undervisning i religion, for de andre er timetallet nedsatt til det halve eller mindre, og undervisningen er begrenset til øverste klasse, slik at 1. og 2. klasse ingen undervisning har. Dessuten er faget radikalt omlagt hva innholdet angår: Det skal ikke bare ta med en lang rekke fremmede religioner, men skal også bevisst presentere tankestrømninger som betegner «alternativ till kristendomen eller till religionen øverhuvud» (bind V, s. 187). Når hertil legges at skolens andakter avskaffes, må man konstatere at det gymnasium som her planlegges, ikke lenger står for den kristne religion. En redegjørelse som ikke lar disse fakta komme frem, må mildest talt betegnes som misvisende.

Hva nå med faget filosofi? Også her vil redaktør Sverkman avvise kritikken; forholdet er jo bare at «eldre filosofer må gi plass for yngre filosofer, av særlig betydning for vår tid». Hvorfor ikke la oss høre navnene? Hvilke filosofer er det tale om? Ved omtalen av de filosofiske verdensforklaringer (V, s. 203-04) nevner utredningen

Professor i antikk åndshistorie ved Oslo Universitet, dr. philos. Eiliv Skard har tidligere i en kronikk i Aftenposten behandlet en utredning som er avgitt fra en komité som ble nedsatt av det svenske undervisningsdepartement i 1960 — den såkalte «gymnasieutredning» — et verk på fem store bind. I dagens kronikk tar professor Skard de svenske forslag opp til ny behandling efterat en representant for Sveriges skoløverstyre, redaktør Sverkman, i et intervju i Aftenposten har søkt å svekke de innvendinger som er reist mot det svenske skoleforlag.

filosofene Platon, Berkeley, Kant og Karl Marx. Og så heter det: «På grund av sin stora betydelse i nutiden bør marxismen under alla förhållanden genomgås. Men varken Platon, Berkeley eller Kant kan på samma sätt anses obligatoriska. Man kan utelämna någon eller några av dem...» Altså i annen rekke stilles de ledende idealistiske filosofer; den mann som får førsteplassen, er den nyere tids mest innflytelsesrike materialistiske tenker.

Med hvilken autoritet foretar en departemental komité en slik omplasing av filosofihistoriens berømmheter? Så meget er nemlig klart at komitéens vurdering ikke stemmer særlig godt med vanlig oppfatning blant sakkyndige. Vi slår opp i den filosofihistorie som professor Gunnar Aspelin i Lund gav ut for noen år siden, Tankens vägar, I-II (1958). En viss vurdering ligger allerede i de sidetall som de forskjellige tenkere har fått seg tildelt: Berkeley får 8 sider, Platon og Kant får begge ca. 25 sider, Karl Marx 4 sider. For å rådspørre en filosofihistoriker som tilhører en helt annen retning, tar vi for oss Bertrand Russells filosofihistorie, som siden 1948 foreligger i svensk oversettelse. Platon får her minst 5 ganger så stor plass som Marx, og Russell fremhever at Platon og Aristoteles er alle tiders mest innflytelsesrike filosofer. Når den de-

partementale komité flytter Marx over fra den politiske historie, hvor han har krav på en bred omtale, og lar ham fortrenge de største tenkere fra deres stilling i filosofiens historie, da har man rett til å spørre hvilke saklige motiver som her har gjort utslaget.

I denne forbindelse har det sin interesse å sammenligne med de lærebøker i filosofiens historie som gymnasiastene i Sverige hittil har brukt. Vi tar for oss Sjøstedt og Sundéns Lärobok i filosofi, bind II (utgave 1952). Vurderingen av de store tenkere synes å være hovedsakelig den samme som vi har funnet i de to førnevnte verker; Marx er bare såvidt nevnt i forbindelse med sitt historiesyn. Men der er et annet punkt som man fester seg ved. Denne læreboken gjør rede for Sveriges filosofiske tradisjon, representert av tenkere som Benjamin Højjer, Christopher Jacob Boström og Hans Larsson, menn som har hatt en dyptgående innflytelse i svensk åndsliv. I den nye gymnasieplan er disse menn, som representerer en idealistisk tankeretning, forsvunnet.

I sitt intervju nevner endelig redaktør Sverkman, i forbindelse med religionsfaget, at det selvfølgelig er meningen at alle fag, ikke bare religion, skal virke oppdragende. Det må være tillatt å spørre: Hvor står dette i gymnasieutredningen?

Det som står, uttrykt med klare ord, peker i en ganske annen retning (IV, s. 203): «Det är betydelsefullt att eleverna göres medvetna om moral- och rättsuppfattningars relativitet». Det skal være vanskelig i det store verk å finne noe som motsier denne moralrelativisme. Man spør seg selv hvilken basis komitéen har tenkt seg for en virkelig karakteroppdragelse. Og et annet spørsmål melder seg. Der er sterke krefter som idag arbeider for å fjerne alle moralske absolutter, relativisere alle moralbegreper; kan det virkelig være påkrevet at stat og skole trer støttende til?

Det er ovenfor anmeldt visse tvil når det gjelder den departementale komité's kompetanse i filosofihistorie. Det kan være grunn til å peke på at utredningen også har sine svakheter faglig og pedagogisk. Svenske fagfolk har bl. a. kritisert planene for faget historie — og det med grunn. Når man f. eks. ser (V, s. 163 ff.) hvordan elevene, på noen ganske få timer, skal føres inn i alle mulige sider av 1700-tallets umåtelig rike åndshistorie, da kan den som har undervist i historie både i gymnasiet og ved universitetet, bare si: Dette er ønsketenkning, Potemkins kulisser! Faget gresk har fått sitt timetall meget sterkt redusert; ikke desto mindre opererer utredningen med «arbeidsoppgifter lämpade för specialarbete» som er så vanskelige at de — dersom det hele skal ha noen mening — forutsetter et dyptgående studium: «eoliska språkformer hos Homeros, latinismer i den nytestamentliga grekiskan, stilistiska egenheter hos Paulus!» Slikt er å kaste folk blå i øynene. Faget religionskunnskap skal ikke bare gi en innføring i kristendommen idag og dertil gjøre rede for de tankeretninger som er «alternativer» til kristendommen, men også behandle en lang rekke fremmede religioner (V, s. 184): «natur-

Fortsatt side 15, spalte 1.

Svensk —

Forts. fra 2. side

folkens religioner, islam, buddhismen, hinduismen, Kinas og Japans religioner, judendomen». Og dette efter at elevene i to år ikke har hatt noen undervisning i religion! Den lærer som i løpet av gymnasiets siste skoleår vil prøve å gjennomføre dette kursus, vil vel nærmest gi sine elever et kursus i overfladiskhet.

Som kjent har mange land idag å kjempe med det problem som betegnes med ordet ungdomskriminalitet. Det ser ikke ut til at Sverige danner noen unntagelse. Når nå en meget stor del av ungdommen, fra 16-års alderen, skal settes på skolebenken, vil problemet rykke skolen ganske nær inn på livet. Man skulle vente at en komité som legger planer for et folks oppdragelse, hadde noe klargjørende å si om et slikt problem. Men det utredningen sier om disiplinsspørsmål, vidner ikke om et særlig skarpt blikk for de vanskeligheter som læreren i sitt daglige arbeide kommer til å stå overfor: Komitéen vil oppheve karakteren for orden og oppførsel, og den vil avskaffe all sensurering av skoleaviser. Jeg tilføyer at jeg har disse opplysninger fra Dagens Nyheters resymé av utredningen, jeg har ikke selv greid å finne dem igjen; utredningen — en bok på nærmere 3000 sider — mangler nemlig et stikkordregister!

Enda et spørsmål må berøres. Hvordan er komitéen kommet frem til de prinsipper som fører til at den stadig forsømmer det som heter historie og tradisjon og lar de formentlig «praktiske» dagsbehov dominere? Om dette gir utredningen interessante opplysninger (IV, s. 177). For å få et grep på hvordan gymnaset bør utformes, heter det, bør man søke å fastslå de krav som stilles til denne skoleart. Og så nevnes følgende tre krav: de såkalte avnåmarks krav, dvs. spesifiserte krav til forutdannelse som stilles av arbeidsgiverne og av de videregående utdanningsanstalter; samfunnslivets krav, dvs. de almene krav som samfunnet stiller forat de unge skal kunne innpasse seg i samfunnet; endelig individenes egne krav om å få utvikle

sine anlegg og interesser. Men disse spørsmål er formet slik at de oppfordrer til å svare ut fra rent praktiske behov og holder de almene, prinsipielle, etiske krav utenfor. Det har ikke falt komitéen inn å spørre: Hva er det for krav vi først og fremst må stille til en skole som skal oppdra ungdom til den klare etiske holdning som tiden krever?

I 1945, efter økkupasjonstiden, sendte ti nordmenn et brev til den norske regjering om «Vår kulturs fremtid». Det kunne være mangt å si om de forslag som her ble fremsatt, men sikkert er det at brevet var sterkt preget av erfaringer fra en alvorstid. Her tales om den farlige relativisering av de åndelige verdier som karakteriserte mellomkrigstiden, og som førte til at gamle absolutter mistet sin entydighet; det tales med beklagelse om det énsidige nyttesyn på oppdragelsens mål: Skole og opplysningsarbeide glemte å forklare livets mening og å innvie de unge i en åndelig verd verden som kan gi motstandskraft i sorg og rikdom i lykke; vi fikk «en skole uten ånd, uten kjerne og mål».

Det er fare for at det er en slik skole den svenske gymnasiutredning forbereder — en skole som forsømmer å ta opp den utfordring som i de senere år har lydt til oss med stigende alvor: En generasjon som er blitt voksen teknisk, må bli voksen moralsk — eller gå til grunne, teknisk evne krever en sterkere moralsk holdning! En skole som er døv for slike krav, vil — om den aldri så meget betoner det praktiske og nyttige — bli en livsfjern og virkelighetsfjern skole.

Det den svenske gymnasiutredning foreslår, er en rasering av et folks kulturgrunnlag. Og forslaget kan stilles inn i en større sammenheng. I en tid da Europas folk for første gang kommer i nær forbindelse med den farvede verden, opplever vi det groteske skuespill at en gammel kulturnasjon i Europa for alvor drøfter å vrake den del av vår kulturarv, først og fremst den kristne arv, som den farvede verden har mest grunn til å takke Europa for.

Det svenske skoleforslag er ikke bare betenkelig efter sitt innhold. Det fremtrer som et uformelig og uoversiktlig opus som selv fagfolk skal ha vanskelig for å finne frem i, og som for den vanlige velger kommer til å være en lukket bok. Å la en så viktig sak avgjøres på et slikt grunnlag ville være en hån mot demokratiets mest fundamentale prinsipper.

Eiliv Skard.